

Ny Forskning i Grammatik

Titel:	Fra forbundne konstruktioner til den konstruerede forbindelse. Om den komplekse sætnings grammatikalisering og processering	
Forfatter:	Johan Pedersen	
Kilde:	C. Bache, S. Becerra Bascañán, M. Mosegaard Hansen, L. Heltoft og H. Jansen (red.). <i>Ny Forskning i Grammatik</i> 8, 2001, s. 207-224	
URL:	http://ojs.statsbiblioteket.dk/index.php/nfg/issue/archive	

© Forfatterne og Odense Universitetsforlag 2001

Betingelser for brug af denne artikel

Denne artikel er omfattet af ophavsretsloven, og der må citeres fra den. Følgende betingelser skal dog være opfyldt:

- Citatet skal være i overensstemmelse med „god skik“
- Der må kun citeres „i det omfang, som betinges af formålet“
- Ophavsmanden til teksten skal krediteres, og kilden skal angives, jf. ovenstående bibliografiske oplysninger.

Søgbarhed

Artiklerne i de ældre numre af *Ny Forskning i Grammatik* (1993-2012) er skannet og OCR-behandlet. OCR står for 'optical character recognition' og kan ved tegngenkendelse konvertere et billede til tekst. Dermed kan man søge i teksten. Imidlertid kan der opstå fejl i tegngenkendelsen, og når man søger på fx navne, skal man være forberedt på at søgningen ikke er 100 % pålidelig.

Fra forbundne konstruktioner til den konstruerede forbindelse.

Om den komplekse sætnings grammatikalisering og processering

Johan Pedersen

1. Indledning

Jeg vil i denne artikel diskutere nogle atypiske mønstre i grammatikaliseringen af den komplekse sætning. Grammatikaliseringen vil blive set i forhold til begrebet subjektivering (Langacker 1985/1990, Traugott 1995), og begge fænomener vil blive analyseret i et processeringsperspektiv.

Grammatikalisering er, ifølge Hopper & Traugott (1993), den proces hvorved leksikalske størrelser bliver omanalyseret som havende primært syntaktiske og morfologiske funktioner og fortsat udvikler nye grammatiske funktioner. Processen er typisk retningsbestemt, fra lav mod højere grad af grammatikalisering, omend der stadig hersker en del uenighed om dette spørgsmål:

(1) Paratakse > hypotakse > underordning

Jeg vil fokusere på den koncessive konjunktion *aunque* i spansk der tilsyneladende repræsenterer en atypisk udvikling: fra underordning, jf. (2), mod mindre underordning eller sideordning, jf. (3):

(2) Fernando no le había contado el secreto a nadie, **aunque** ya conociera/conocía el caso.
'Fernando havde ikke fortalt hemmeligheden til nogen selvom han godt kendte til sagen.'

- (3) Fernando ya conocía el caso, **aunque** no le había contado el secreto a nadie.

‘Fernando kendte godt til sagen, men han havde ikke fortalt hemmeligheden til nogen’

Denne proces er af nogle, navnlig formelt orienterede lingvister, blevet brugt som argument mod at opfatte grammatikalisering som et væsentligt sprogligt fænomen (se fx Newmeyer 1998). Man har navnlig sat spørgsmålstegn ved hypotesen om at grammatikalisering skulle være en retningsbestemt proces der bevæger sig fra mindre mod større grad af grammatikalisering. Andre har set denne atypiske proces som funktionelt motiveret i erkendelse af at grammatikaliseringsprocessen foregår som en række forskellige udviklingsforløb, herunder som en subjektiveringsproces. Jeg vil i det følgende argumentere for at såfremt vi antager at grammatikaliseringsprocessen dybest set motiveres af et eksternt pres for at optimere den sproglige processering, vil vi i en kognitiv forståelsesramme kunne forklare *aunque*'s udvikling, både i forhold til grammatikaliseringens og subjektiveringens forventede retning.

Analysen vil være baseret på en hypotese der blev fremsat i 80-erne, blandt andre af Matthiesen & Thompson (1988). Den gik ud på at konjunktionerne i det de kaldte “sætningskombination”, der omfattede både sideordnende og underordnende konjunktioner, kunne betragtes som et grammatikaliseret diskursfænomen. Nærmere betegnet som en grammatikalisering af bestemte forbindende relationer, som vi her blot vil kalde “forbindelser”, i en kohærent tekst. Matthiesen & Thompsons artikel vakte stor opmærksomhed i funktionelle kredse. Hvis deres hypotese er rigtig, og det er der meget der tyder på, så peger det i retning af at det netop er en sådan forbindelsesstruktur der må være kernen i konjunktionens grammatiske funktionsmåde. Argumentationen er struktureret på følgende måde:

- A. Et “atypisk” grammatikaliseringsforløb
- B. Et “typisk” subjektiveringsforløb
- C. Grammatikalisering og processering.
- D. Kan et processeringsperspektiv forene A og B?

2. Et “atypisk” grammatikaliseringsforløb

Romanske koncessive markører er ikke opstået direkte fra deres latinske forgængere. Den karakteristiske hypotakse (se fx Halliday 1994: 225), som man finder i klassisk latin, forsvandt næsten fuldstændigt i det tidlige talte romansk. Faktisk var der ingen af de koncessive underordnere der overlevede. Den koncessive konnektor er således siden blevet genskabt i romansk. På den baggrund bemærker Harris:

“...the study of concessive sentences seems to be a particularly fruitful area to increase our understanding of the processes of clause-combining in grammar and discourse” (Harris 1988: 93).

De koncessive konstruktioner er i de fleste tilfælde komplekse, og deres bestanddele er lette at identificere, både i form og mening. Konstruktionerne har ifølge König oftest udviklet sig forholdsvis sent i et sprogs historie (1985: 263). Det synspunkt at grammatisk mening først og fremmest udvikler sig som følge af et ikke opfyldt kommunikativt behov, understøttes ikke af de sproglige facts König fremlægger om de koncessive konstruktioner. Konnektorer med en koncessiv betydning opstår konstant i sproget, uanset at et stort antal af disse allerede står til rådighed. König konkluderer at princippet om kreativ sprogbrug, dvs. en konstant tendens blandt sprogbrugere til at udtrykke den samme mening med andre ord, til gengæld ser ud til at spille en vigtig rolle i udviklingen af koncessive konnektorer. Denne udvikling implicerer bl.a. det man har kaldt “conventionalization of conversational implicatures” som opstår på basis af to samtidige hændelser eller faktuelle forhold der asserteres og dermed indbyder til inferentielle slutninger, jf. König (1985: 280).

Hvis vi ser på dannelsen af underordnere og sideordnere, er der stærkt belæg for at hævde at i de fleste sprog, og i de fleste konstruktioner, sker der en udvikling fra mere mod mindre parataktisk sætningskombination. Ifølge Hopper & Traugott (1993) bliver engelsk *although* imidlertid i stadig højere grad brugt i kontekster hvor sideordneren *but*, eller det konnektive adverbium *however*, ville passe udmærket (1993: 184). Et eksempel på dette kunne være (5):

- (5) ‘I’ve written that down in my first book. For people believe it then. **Although** I’ve been lying quite a lot...’ (Kortmann 1997: 60)

Det samme gør sig i stigende grad gældende i talt tysk, som i (6):

- (6) Ich hab das mal in meinem ersten Buch aufgeschrieben. Weil dann glauben's die Leute ja.
Obwohl ich da schon viel reingelogen. (Kortmann 1997: 60)

En lignende udvikling er blevet observeret for *ga* i japansk. I moderne japansk ser man udtryk som (7):

- (7) Taro-wa wakai(-yo). **Ga**, yoku yar-u(-yo).
 Taro-TOP young(-yo). But well do-PRES(-yo)
 'Taro is young. But he does a good job.' (Matsumoto 1988: 340)
- (8) Taro-wa wakai-**ga**, yoku yar-u(-yo).
 Taro-TOP young-*ga*, well do-PRES(-yo)
 'Although Taro is young, he does a good job.' (Matsumoto 1988: 340)

I (8) er *ga* ikke en konjunktion i begyndelsen af den anden sætning, som den er i (7), men derimod et suffiks på den første sætnings prædikat. Desuden kan *yo*, som er en sætningsfinal partikel, kun forekomme på det andet prædikat i (8). Hypotesen om retningsbestemt grammatikalisering forudsiger at konstruktionstypen (8) skulle have udviklet sig fra en konstruktion af typen (7). Men de historiske facts viser at det omvendte skete, idet (7) er en relativt ny konstruktion.

I spansk har *aunque* udviklet sig på en lignende måde, som man kan se i (9) og (10). (9) repræsenterer den oprindelige koncessive konstruktion der forekommer med *aunque* fra det 13. århundrede, mens den korrektive betydning i (10) kun ses sporadisk fra det 15. århundrede:

- (9) que **aunque** lo el onbre podiese contar, non lo querría ninguno oir
 '...at selvom manden kunne fortælle det, var der ingen der ønskede at høre det'
- (10) A poca de hora pareció Yngalaterra, **aunque** ella no la cono-
 scia

‘Lidt senere kom England til syne, men hun kunne ikke genkende det.’

(Rivarola 1976: 49)

I moderne spansk er den korrektive konstruktion i (12) fuldstændig normal, og i talt sprog er den lige så frekvent som den oprindelige koncessive konstruktion i (11):

- (11) ..., recogí sus opiniones y tuve en cuenta las observaciones que me hicieron. Todo eso lo hice **aunque** no estaba obligado. Me consta, además, que el Consejo General del Poder Judicial hizo otro tanto. No he tomado una decisión de este tipo a la ligera, créame. (Spansk korpus)
 ‘...jeg gjorde alt det selvom jeg ikke var nødt til det...’ (koncessiv konstruktion)

- (12) ¿Piensan fusionarse con otras consultoras? Tienen intención de hacerlo con otras de ámbito europeo, pues es el mercado que más nos interesa, **aunque** también están en contacto con consultoras españolas para ampliar nuestra base en este país. (Spansk korpus)
 ‘...for det er markedet der interesserer os mest, men de er også i kontakt med nogle spanske rådgivere for at udvide vores aktiviteter her i landet ...’ (korrektiv konstruktion)

3. Et “typisk” subjektiveringsforløb

I grammatikaliseringsprocessen vil der ofte gå en vis semantisk betydning tabt (*semantic bleaching*), men dette bliver, ifølge Traugott (1995), opvejet af en styrket pragmatisk orientering. Der sker således ofte en konventionalisering af infereret kontekst i grammatikaliseringsprocessen. Dette fænomen anses af mange for at være en vigtig semantisk faktor i grammatikalisering, nemlig den der starter ændringsprocessen. Se fx Traugott 1988, Carey 1990, Hopper and Traugott 1993 eller Bybee *et al.* 1994. Carey karakteriserer fænomenet på følgende måde:

When semantic change arises from the conventionalization of invited inferences, some aspect of the context in which the ex-

pression was used with its old meaning becomes indexed and over time becomes part of the new meaning of the expression itself. (Carey 1990: 373)

Et godt eksempel på dette er *since* (da, siden) i engelsk og *puisque* (da, siden) i fransk som begge har udviklet sig fra en temporal brug. Den kausale betydning inkorporeres som en konventionalisering af bestemte implikaturer. Da det ikke synes rimeligt at betragte en kausal betydning som svagere (*bleached*) end en temporal betydning, ville det ikke være korrekt at betragte denne proces som forbundet med semantisk afsvækkelse. Der er snarere tale om en mere målrettet, subjektiv kodning af det der ønskes kommunikeret, men som hidtil har været et pragmatisk betydnings-element der har forudsat en inferentiell proces for at blive opfattet.

Grammatikaliseringsprocessen skal således ses i sammenhæng med et funktionelt pres hen imod en højere grad af subjektivering. Subjektivering er tendensen til at grammatikaliseret mening i stigende grad bliver centreret omkring den talendes subjektive holdning i forhold til den situation der tales om:

‘Subjectification in grammaticalisation’ is, broadly speaking, the development of a grammatically identifiable expression of speaker belief or speaker attitude to what is said. (Traugott 1995: 32).

Langacker (1985, 1990) fokuserer, i modsætning til Traugott, først og fremmest på subjektivitet som et synkront fænomen i form af en gradvis omorganisering af bestemte relationer fra en objektivt oplevet situation til en subjektivt konstrueret situation. Der skulle imidlertid ikke være noget til hinder for at en sådan omorganisering kan anskues som en diakron proces. I den forstand vil begrebet subjektivering naturligt kunne forbindes med en kognitivt orienteret tilgang til sprogforandring.

Det er således sandsynligt at et subjektiveringspres har været det der har motiveret *aunque*'s grammatiske funktion til gradvist at ændre sig fra oprindeligt blot at markere en objektiv ramme om en verbal handling/proces (idet vi ved at den koncessive betydning primært har sin oprindelse i temporale og konditionelle betydninger; jf. Rivarola

1976, König 1985, Harris 1988) i retning af en stadig højere grad af subjektiv, koordinerende betydning.

Generelt kan man sige at der er 3 områder der navnlig har været fokuseret på i studier af subjektiveringsprocesser:

Subjektivering:

- a) Udtrykt perspektiv i konstruktionen af et udtryk.
- b) Udtrykt modalitet eller epistemisk status i det udtrykte indhold.
- c) Udtrykt affekt i forhold til det udtrykte indhold.

(Finegan 1995: 4)

I forbindelse med konnektorer kan man sige at subjektivering implicerer at der er knyttet et subjektivt perspektiv til den måde konneksionen er kodet på. Den epistemiske brug kan således opfattes som et skift fra fx at være en objektiv mental repræsentation af en kausal forbindelse til at være subjektets eget ræsonnement der inkorporeres i den kausale betydning:

(13) Er ist nach Hause gegangen, weil er Kopfweh hatte (faktuel betydning)

(14) Er ist nach Hause gegangen, weil er hatte Kopfweh (epistemisk)

(Finegan 1995: 7)

Ligesom grammatikaliseringen typisk går i en bestemt retning, taler Traugott (1995) om retningsbestemt subjektivering. Det er bemærkelsesværdigt at selv der hvor udviklingen går imod den typiske grammatikaliseringsretning, er der alligevel tale om en øget subjektivering. Matsumotos (1988) studie af en række underordnende markørers opgradering til frie morfemer i japansk er et særligt godt eksempel på dette eftersom alle de eksempler på sprogforandringer Matsumoto diskuterer, involverer øget subjektivering. Man kan se dette som udtryk for at sprogforandringsprocessen er underlagt et ydre pres for at effektivisere kommunikationen, således at der konstant rekrutteres udtryksformer fra leksikalske domæner der udtrykker konkret, objektiv mening med henblik på at disse konstrueres med den talendes perspektiv (Lehmann 1985; Blakemore 1990).

Historisk set har grammatiske markører af sætningskombination, fx

adverbielle/koordinerende konjunktioner og adverbier, typisk udviklet sig fra en tidligere mere objektiv funktion (Genetti 1991). De bruges, ifølge Traugott, til at signalere den talendes perspektiv i forhold til den måde de verbalsituationer der tales om, er relateret til hinanden. Hun beskriver også denne subjektivering som graden hvormed den talende er impliceret i betydningen som den der konstruerer bestemte relationer mellem propositioner (1995: 39-40). Alle viser de omtalte markører (fx *while, but*) i deres historiske udvikling en øget subjektivering som er interaktiv i den forstand at konnektoren forsyner den talende med et middel til at vejlede tilhøreren i tolknings-processen. Ifølge Blakemore ligger subjektiviteten i at konnektoren udgør et redskab for den talende hvormed denne kan påtage sig et ansvar for at kommunikationen lykkes (1990: 364).

4. Grammatikalisering og processering

I relevansteorien (se fx Sperber & Wilson 1986) skelnes mellem konceptuel information og processuel information. Det betyder at man normalt også regner med enten konceptuel kodning eller processuel kodning, selvom teorien i princippet ikke forhindrer et både-og. Blandt andre Blakemore (1988), Carston (1993) og Iten (1998) har således i de senere år vist hvorledes en række koordinerende konjunktioner, eller adverbier, koder processuel information med henblik på at reducere de mentale omkostninger der er forbundet med at fortolke et komplekst udsagn.

Andre lingvister har på det seneste argumenteret for at processeringsperspektivet bør appliceres på grammatikaliseringfænomener, således at en relativ høj grad af grammatikalisering ses som udtryk for at der primært kodes processuel information (se fx Nicolle 1998). Skal Blakemores, Carstons og Itens analyser af konnektoren passe ind i et sådant grammatikaliseringsperspektiv rejser det spørgsmålet: hvad er logikken i at adverbielle underordnere, såsom '*porque/because*', angiveligt koder konceptuel information og dermed skulle være på et helt andet grammatikaliseringstrin end fx *aunque/although* der hævdes at koder processuel information (se fx Iten 1998)? Og hvad betyder det for et sådant processeringsperspektiv at en lang række markører af sætningskombination gennemgår et såkaldt "atypisk" grammatikaliseringsforløb (jf. Genetti 1991 og ovenfor)? Disse spørgsmål fører os til

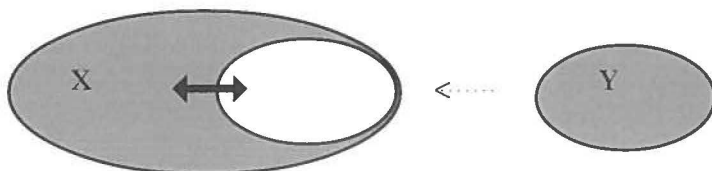
at måtte antage at hvis grammatikaliseringfænomener skal kunne ansues som et spørgsmål om sprogprocessing, så forudsætter det muligheden af at sproglige størrelser kan kode konceptuel og processuel information på en og samme tid og i varierende grad, sådan som også Nicolle (1998) er inde på. Altså et både-og. Desuden må vi forvente at det "atypiske" grammatikaliseringsforløb, set i et processeringsperspektiv, faktisk er rationelt, dvs. at det implicerer en optimering af de kognitive rutiner der er forbundet med afkodning og fortolkning af den komplekse sætning. Optimeringen vil her simpelthen bestå i at de kognitive rutiner kodes, i stedet for at de blot overlades til at blive infereret hos tilhøreren. Fx de rutiner der er forbundet med at skabe sammenhæng i tekstens univers, dvs. gøre teksten kohærent. Dette vil nemlig bidrage til en bedre forståelse af hvorfor adverbelle underordnere på en række sprog, som vi har set, gradvist udvikler det vi opfatter som en koordinerende betydning. Synspunktet er altså at disse konnektorer fra primært at kode konceptuel information i højere grad kommer til at kode processuel information. Hermed gøres relevans-teoriens elegante pragmatiske analyse endnu mere attraktiv i analysen af komplekse sætninger. Dertil kommer at teorien bringes mere på linie med fremtrædende synspunkter inden for funktionel lingvistik i de senere årtier hvor man har sat alvorligt spørgsmålstegn ved underordning og sideordning som begreber i lingvistikken. Se fx Thompson (1984) og Matthiesen & Thompson (1988).

4.1. Et processeringsperspektiv for den komplekse sætning

Spørgsmålet bliver nu: kan et processeringsperspektiv forene det "atypiske" i grammatikaliseringsretningen (under afsnit 2) med det "typiske" i subjektiveringsretningen (under afsnit 3)? I et traditionelt relevanstereoretisk perspektiv vil *aunque's* kodning i både eksempel (2) og (3) være processuel i samme forstand (Iten 2000). *Aunque* vil med andre ord i begge konstruktioner sørge for at begrænse de inferentielle omkostninger i den brugerproces hvor indholdet i de implicerede sætninger forbindes for at skabe tekstlig kohærens. Man kan altså ikke umiddelbart, i relevanstereoretisk sammenhæng, skelne eksempel (2) og (3) ud fra processeringskriteriet, og dermed heller ikke tale om hverken en grammatikaliseringsforskel eller en subjektivitetsforskel på den baggrund. Relevanstereorien forudsiger altså ikke uden videre den massive udbredelse af den korrektive konstruktion i (3).

Man kan imidlertid anlægge et revideret processeringsperspektiv på basis af en kognitiv model af hvordan vi mentalt ser ting i sammenhæng. På basis af Matthiesen & Thompsons (1988) omtalte hypotese, som siger at sætningskombination er en grammatikalisering af en række kohærens-relationer der skaber sammenhæng i en tekst, antager jeg at konjunktionens betydning grundlæggende er centreret omkring den måde vi kan skabe en konceptuel forbindelse fra et fænomen til et andet. En konceptuel forbindelse defineres som den struktur der skaber en sådan sammenhæng. Forbindelses-begrebet er udviklet hovedsageligt på basis af betragtninger hos Langacker (1987) og Deane (1992), jf. figur 1:

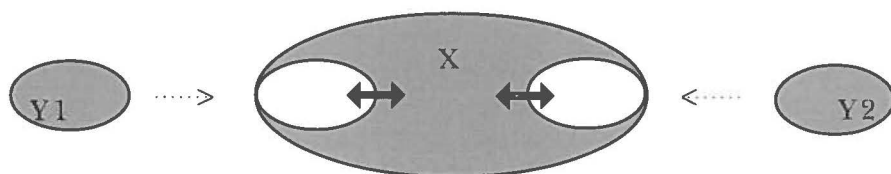
Figur 1

En konceptuel forbindelse implicerer 2 konceptuelle strukturer, X og Y, hvor X er en i konceptuel forstand afhængig struktur der er forbundet med Y, som er en i konceptuel forstand uafhængig størrelse. For at blive kompletteret som konceptuel størrelse må X udfyldes af Y, hvori- mod Y i sig selv har uafhængig status. For at denne forbindelses-struktur, og dermed oplevelsen af sammenhæng, kan opretholdes mentalt, og dermed opfattes som stabil, må opfattelsen af en forbindelse nødvendigvis implicere et kraftdynamisk forhold mellem X og Y.

Jeg har i figur 2 illustreret hvordan en kompleks forbindelses-model skal forstås:

Figur 2

Q

(15) [Jeg går lige en tur], **jeg mener**, [jeg går lige lidt udenfor]
 Y1 X Y2

I (15) kodes X (den forbindende struktur) og Y1, Y2 (participanterne) leksikalt. Q repræsenterer konnektoren der koder den forbindende struktur.

To forbindelser infereres ($X - Y1$; $X - Y2$), og pga. en forbindelsesstrukturens transitivitet bliver resultatet at Y1 og Y2 forbindes.

Q

(16) [Jeg] sagde at [jeg går en tur]
 Y1 X Y2

I (16) kodes X (den forbindende struktur) og Y1, Y2 (participanterne) leksikalt, mens ét konfigurativt forbindelseelement (komplementet) markeres af konnektoren Q. Et konfigurativt forbindelseelement er et element der altid indgår i en forbindelse, jf. forbindelsesstrukturens dele i figur 1. I dette tilfælde markeres 'jeg går en tur' (Y2) som et konfigurativt element (komplementet i en forbindelse).

To forbindelser infereres ($X - Y1$; $X - Y2$), og pga. forbindelsesstrukturens transitivitet bliver resultatet også her at Y1 og Y2 forbindes.

Q

(17) [Jeg går en tur] **selvom** [det regner]
 Y1 X Y2

I (17) kodes X (den forbindende struktur) og Y1, Y2 (participanterne) leksikalt. Med konnektorens abstrakte kausale-koncessive betydning markeres samtidig et konfigurativt forbindelseelement (nemlig det kraftdynamiske forhold de forbundne participanter imellem), jf. figur 1.

To forbindelser infereres ($X - Y1$; $X - Y2$), og også her betyder forbindelsesstrukturens transitivitet at Y1 og Y2 forbindes.

Hvad angår konnektoren *Q*, kan nogle kode en forbindende konceptuel struktur, jf. *jeg mener* i (15), andre kan markere konfigurative forbindelselementer, jf. *que* i (16). Nogle gør imidlertid begge dele, jf. *selvom* i (17). Denne model betyder at der er (mindst) tre kodningsstrategier når to sproglige konstruktioner (sætninger) skal forbindes ved brug af en konnektor:

- I. Man kan ved hjælp af en konnektor forbinde konstruktionerne ved at kode en forbindende konceptuel struktur, således at de rette forbindelser infereres, jf. (15).
- II. Man kan bidrage til den mentale konstruktion af en forbindelse ved at markere at en størrelse er et konfigurativt forbindelselement, jf. (16).
- III. Eller man kan bruge konnektoren til at gøre begge dele, altså dels til at kode det forbindende mellemed, og dels til at markere et bestemt konfigurativt forbindelselement, jf. (17).

En sådan beskrivelse, baseret på den antagelse at en kodet forbindelsesstruktur viser vej i skabelsen af mental sammenhæng, er i overensstemmelse med den generelle relevanteoretiske opfattelse. Den siger nemlig at konjunktioner af typen *but/although* optimerer den inferentielle proces der er forbundet med at skabe en kohærent tekststruktur (se Iten 2000), og dermed reducerer processens mentale omkostninger. På et relativt sent udviklingsstrin er der i konnektorens betydning inkorporeret såvel forbindende konceptuelle strukturer som konfigurative forbindelselementer (fx en abstrakt kraftdynamisk relation) der ellers infereres, jf. kodningsstrategi III. Det afgørende er så at de inferentielle omkostninger der er forbundet med selve kohærens-dannelsen, hermed reduceres yderligere. En sådan inkorporering af inferens i de lokale kontekstuelle omgivelser skal forstås som et særligt tilfælde af det man har kaldt "conventionalisation of invited inference". Se fx Bybee *et al.* (1994), Hopper & Traugott (1993), Carey (1990), Traugott (1988). Man kan sige at der sker en konventionalisering af den inferens der hører til konnektorens mikrokontekst hvor forbindelsesstrukturen dannes.

4.2. *Aunque's* grammatikalisering

Mit forslag er nu at *aunque's* grammatikalisering i spansk kan fortolkes som en udvikling fra kodningsstrategi I og II hen imod at repræsen-

tere kodningsstrategi III. Oprindeligt dannedes den koncessive betydning inferentielt på basis af en konceptuelt kodet forbindelse, formentlig med temporal/konditionel betydning (hvis vi følger König 1985 og Harris 1988), jf. strategi I. Efterhånden har konnektoren så inkorporeret (konventionaliseret) den koncessive betydning, baseret på en mere abstrakt kraftdynamisk relation, jf. III. På det tidligste stadie af *aunque's* udvikling er der, ifølge Rivarola (1976), sandsynligvis tale om en særlig udvikling i spansk idet den såkaldte 'koncessive konjunktiv', som kendes fra fransk, italiensk og catalansk, kun optræder når den indledes af *que*. Ud fra denne teori har en oprindelig konstruktion med *que* + den såkaldte 'koncessive konjunktiv' dannet grundlag for en infereret koncessiv betydning, jf. strategi II. Konstruktionen er så senere blevet understøttet lexikalsk af *awn*, jf. strategi I. Se Rivarola (1976) og Montero Cartelle (1992).

Som vi har set, kan et mere udviklet grammatikaliseringsstadium ses som udtryk for en øget processuel kodning som resulterer i en optimering af den brugerproces der er forbundet med selve dannelsen af en forbindelse, dvs. dannelsen af kohærens. Det er vigtigt at bemærke at set i et processeringsperspektiv bliver grammatikaliseringen af sætningskonneksionen ikke længere pr. definition et spørgsmål om hvorvidt der i større eller mindre grad impliceres et underordnings- eller sideordningsforhold, og i hvilken retning udviklingen går (hvad der er den gængse måde at anskue problemet på). Disse begreber bliver kort og godt ikke længere relevante for problematikken. Analysen af konnektoren har her vist at den inferentielle proces der er forbundet med at skabe en kohærent diskurs, kan optimeres ved hjælp af konjunktionen på to niveauer: et direkte forbindende konceptuelt niveau og et mere abstrakt konfigurativ/strukturelt niveau. En udvikling hen imod en mere abstrakt konnektorbetydning der inkorporerer de konfigurative forbindelseselementer, implicerer også, og det er helt centralt her, et skift fra udelukkende at binde delkonstruktioner sammen i en mere kompleks grammatisk konstruktion til også at konstruere selve forbindelsesstrukturens konfigurative elementer på en bestemt måde. Det vil i *aunque's* tilfælde sige at den kraftdynamiske relation nu kan konstrueres på bestemte alternerende (koncessive) måder: 1) den oprindelige koncessive konstruktion, eller 2) den korrektive konstruktion, der i logisk forstand kan siges at være inverse konstruktioner. Det-

te indses ved at sammenligne eksemplerne (9) - (10) og (11) - (12). Spørgsmålet om alternerende konstruktioner erstatter hermed spørgsmålet om hvorvidt der i større eller mindre grad impliceres et underordnings- eller sideordningsforhold når man skal forholde sig til grammatikaliseringen af sætningskonneksionen.

Denne udvikling fra at være en relativt objektiv kodning af et konceptuelt forbindelsesled hen imod en øget inkorporering af den infererede mikrokontekst for dannelsen af en forbindelse kan opfattes som et særligt mikroniveau for subjektiveringsprocessen. En optimeret kodning, som beskrevet her, er forbundet med subjektivering netop fordi betydningsændringen indebærer at konnektoren fra objektivt set blot at forbinde delkonstruktioner i en større konceptuel struktur udvikler sig mod i højere grad at konstruere selve forbindelsen på en bestemt måde. Herved optimeres den talendes mulighed for at vejlede tilhøremeren i tolkningsprocessen, og det indebærer et stærkt subjektivt element. Vi kan således se subjektiveringsprocessen som en komplementær forklaring, i sammenhæng med et grammatikaliseringsforløb, der, hvis vi ser det i et processeringsperspektiv, på ingen måde kan siges at være atypisk. Hermed kan man sige at et processeringsperspektiv kan ophæve en tilsyneladende modsætning mellem en atypisk grammatikaliseringsretning (jf. afsnit 2) og en typisk subjektiveringsretning (jf. afsnit 3) for *aunque* idet begge forandringsprocesser synes at afspejle en for sprogbrugeren optimal udvikling.

5. Konklusion

Aunque i spansk, ligesom tilsvarende konjunktioner i andre sprog, repræsenterer tilsyneladende et atypisk grammatikaliseringsforløb. Nogle lingvister, navnlig de mere formelt orienterede, bruger det som eksempel på at den såkaldte retningsbestemte grammatikalisering i virkeligheden er et kunstigt teoretisk begreb der dækker over en række andre fænomener. Andre lingvister giver en funktionel forklaring på disse konjunktioners særlige udvikling, fx taler man om subjektivering som en særlig afgørende faktor. Jeg har forsøgt at vise at grammatikalisering set i et processeringsperspektiv, og med den kognitive grammatik som ramme, på en naturlig måde kan forklare *aunque's* udvikling, således at grammatikaliseringen såvel som subjektiveringen har

den forventede retning. *Aunque* har så at sige udviklet sig fra primært at forbinde delkonstruktioner i større grammatiske konstruktioner hen imod at konstruere selve forbindelsen. I forhold til den mentale brugerproces afspejler dette en optimering og en subjektivering på en og samme tid.

Henvisninger

- Blakemore, D. (1987). *Semantic constraints on relevance*. Oxford: Blackwell.
- Blakemore, D. (1988). "So" as a constraint on relevance. In: R. M. Kempson (ed.), *Mental Representations: The Interface Between Language and Reality*. Cambridge: Cambridge University Press. 183-195.
- Blakemore, D. (1990). Constraints on interpretations. *BLS* 16. 363-70.
- Bybee, J. L., R. D. Perkins & W. Pagliuca (1994). *The Evolution of Grammar: Tense, Aspect and Modality in the Languages of the World*. Chicago: University of Chicago Press.
- Carey, K. (1990). The role of conversational implicature in the early grammaticalization of the English. *Proceedings of the 16th Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society: Parasession on the Legacy of Grice*. Berkeley, CA.: Berkeley Linguistics Society. 371-380.
- Carston, R. (1993). Conjunction, explanation and relevance. *Lingua* 90. 27-48.
- Deane, P. D. (1992). *Grammar in the mind and brain*. Berlin/New York: Mouton de Gruyter.
- Finegan, E. (1995). Subjectivity and subjectivisation: an introduction. In: D. Stein & S. Wright (eds.): *Subjectivity and subjectivisation. Linguistic perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press. 1-15.
- Genetti, C. (1991). From postposition to subordinator. In: E. C. Traugott & B. Heine (eds.): *Approaches to grammaticalization*, 2 vols. Amsterdam: John Benjamins.
- Halliday, M. A. K. (1994). *An introduction to functional grammar*. London & New York: Edward Arnold.
- Harris, M. (1988). Concessive clauses in English and Romance. J. Haiman and S. A. Thompson (eds.): *Clause combining in grammar and discourse*. Amsterdam /Philadelphia: John Benjamins. 275-329.
- Hopper, P. J. & E. C. Traugott (1993). *Grammaticalization*. Cambridge: Cambridge University Press.

- Iten, C. (1998). The meaning of "although": A relevance theoretic account. *UCL Working Papers in Linguistics* 10. 81-108.
- Iten, C. (2000). *Non-truth-conditional meaning, concessives and concessivity*. Ph.D. dissertation, University of London.
- Kortmann, B. (1997). *Adverbial subordination*. Berlin, New York: Mouton de Gruyter.
- König, E. (1985). Where do concessives come from? On the development of concessive connectives. In: J. Fisiak (ed.): *Historical semantics – historical word-formation*. Berlin, New York & Amsterdam: Mouton de Gruyter. 263-82.
- Langacker, R. (1985). Observations and speculations on subjectivity. In: J. Haiman (ed.): *Iconicity in Syntax*. Amsterdam: John Benjamins.
- Langacker, R. W. (1987). *Foundations of Cognitive Grammar, Vol. I: Theoretical Prerequisites*. Stanford, CA: Stanford University Press.
- Langacker, R. (1990). Subjectification. *Cognitive Linguistics* 1. 5-38.
- Lehmann, C. (1985). Grammaticalization: synchronic variation and diachronic change. *Lingua e stile* 20. 203-18.
- Matthiesen, C. & S. A. Thompson (1988). The structure of discourse and 'subordination'. In: J. Haiman et al. (eds.): *Clause combining in grammar and discourse*. Amsterdam/Philadelphia: Benjamins. 275-330.
- Matsumoto, Yo (1988). From bound grammatical markers to free discourse markers: history of some Japanese connectives. Proceedings of the 14th Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society: Parasession on Grammaticalization. Berkeley, CA.: Berkeley Linguistics Society.
- Montero Cartelle, E. M. (1992). Tendencias en la expresión de la concesividad en el castellano medieval, *Verba* 19. 107-128.
- Newmeyer, F. (1998). *Language Form and Language Function*. Cambridge, MA: MIT Press.
- Nicolle, S. (1998). A relevance theory perspective on grammaticalization. *Cognitive Linguistics* 9. 1-35.
- Rivarola, J. L. (1976). *Las conjunciones concesivas en español medieval y clásico*. Tübingen: Max Niemeyer Verlag.
- Spansk korpus. Romansk Institut, Københavns Universitet.
- Sperber, D. & D. Wilson (1986). *Relevance: Communication and cognition*. Oxford: Blackwell.
- Thompson, S. A. (1984). 'Subordination' in formal and informal discourse'. In: D. Schiffrin (ed.): *Meaning, form, and use in context: lin-*

guistic applications. Washington, D. C.: Georgetown University Press. 85-94.

Traugott, E. C. (1988). Pragmatic strengthening and grammaticalization. *Proceedings of the 14th Annual Meeting of the Berkeley Linguistics Society: Parasession on Grammaticalization*. Berkeley, CA: Berkeley Linguistics Society. 406-416.

Traugott, E. C. (1995). Subjectification in grammaticalization. In: D. Stein & S. Wright (eds.): *Subjectivity and subjectivisation. Linguistic perspectives*. Cambridge: Cambridge University Press. 31-54.

